

ЈЕДАН СТАРИ БЕОГРАДСКИ ЕНТЕРИЈЕР

Једна од најстаријих и најмонументалнијих кућа у Београду има такође и један од најуспелије обрађених ентеријера у себи. Реч је о конаку кнегиње Љубице или некада званоме Новом конаку, код Саборне цркве.

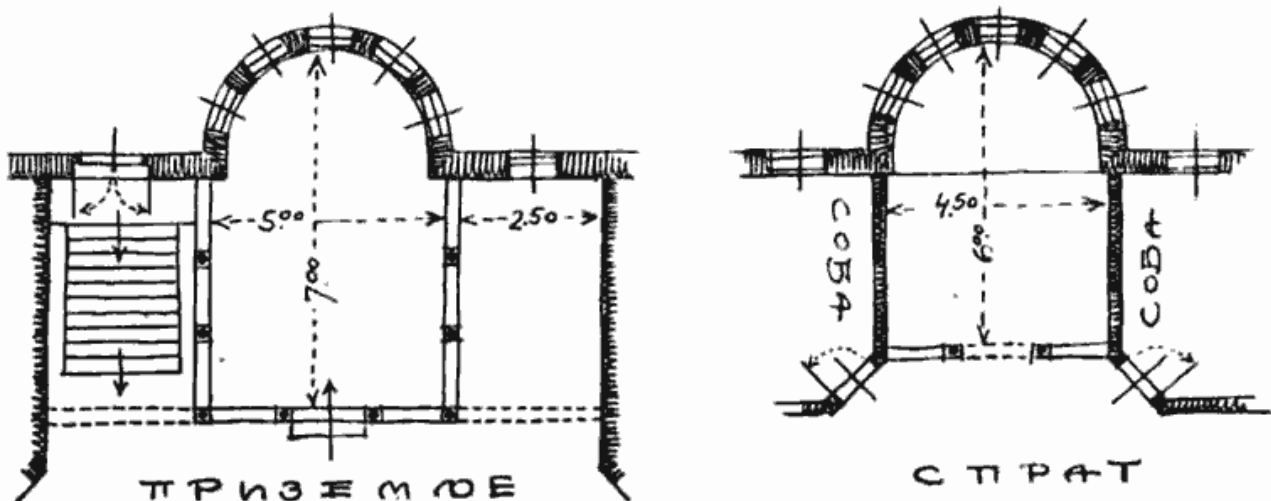
Ову је зграду саградио по налогу кнеза Милоша, неимар (како је и званично називан) Никола Живковић, који је био родом из Водена; живео је од 1792 до 1870 год. и постао је био и „надзиратељ правителствених грађевина“ у Главној управи грађевина¹. Кућа је зидана од 1819 до 1831 године. То је прва велика и солидна кућа која је у Београду саграђена по ослобођењу од Турака. Њу је кнез Милош наменио својој жени кнегињи Љубици и синовима Милану и Михаилу, док је сам живео у

конаку у Топчидеру. У њој је умро 1839 године кнез Милан а у њој је имао своју владу и кнез Михаило.

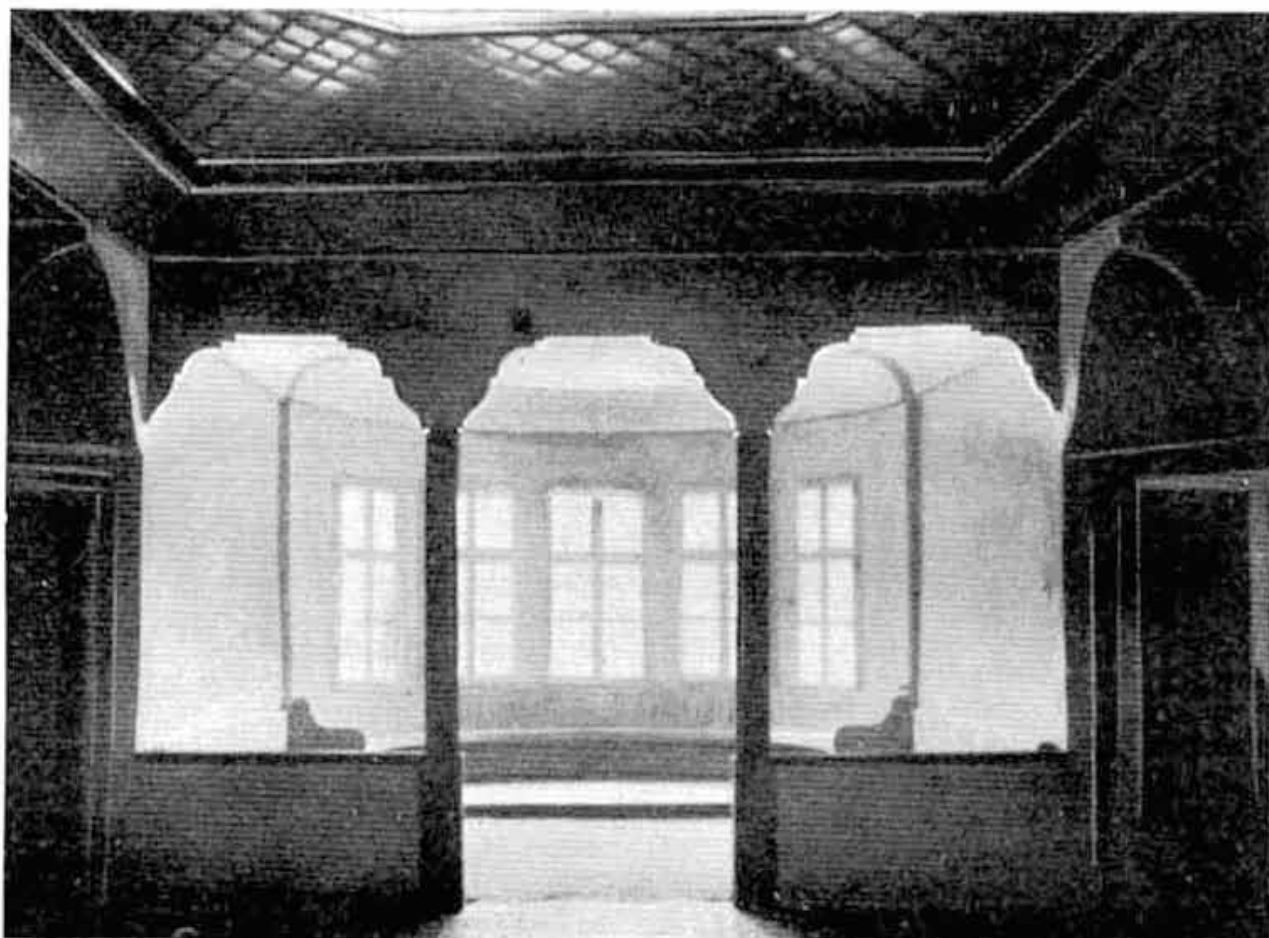
Овај конак је некада био усред велике баште која се пружала чак до ограда изнад Саве, где је данашњи Косанчићев венац. Башта је била ограђена пуним зидом на коме је, према бившој Богојављенској улици (данас улици кнеза Симе Марковића) била велика зидана капија са пространим кровом покривеним ћерамидом. На врху крова самога конака, са т. зв. „баба-финке“, малог павиљона са прозорима, стража је контролисала целу околину. Главни део баште био је испод зграде према Сави и на ту башту гледале су две „диван'ане“, једна у приземљу а друга на спрату.

Диван'ане су били нарочито издвојени делови централнога општег простора зграде око кога су биле собе за

¹ По Н. Несторовићу, *Грађевине и архитектура у Београду прошлог столећа*.

Сл. 1 — Основе двеју диван'ана у конаку кнегиње Љубице

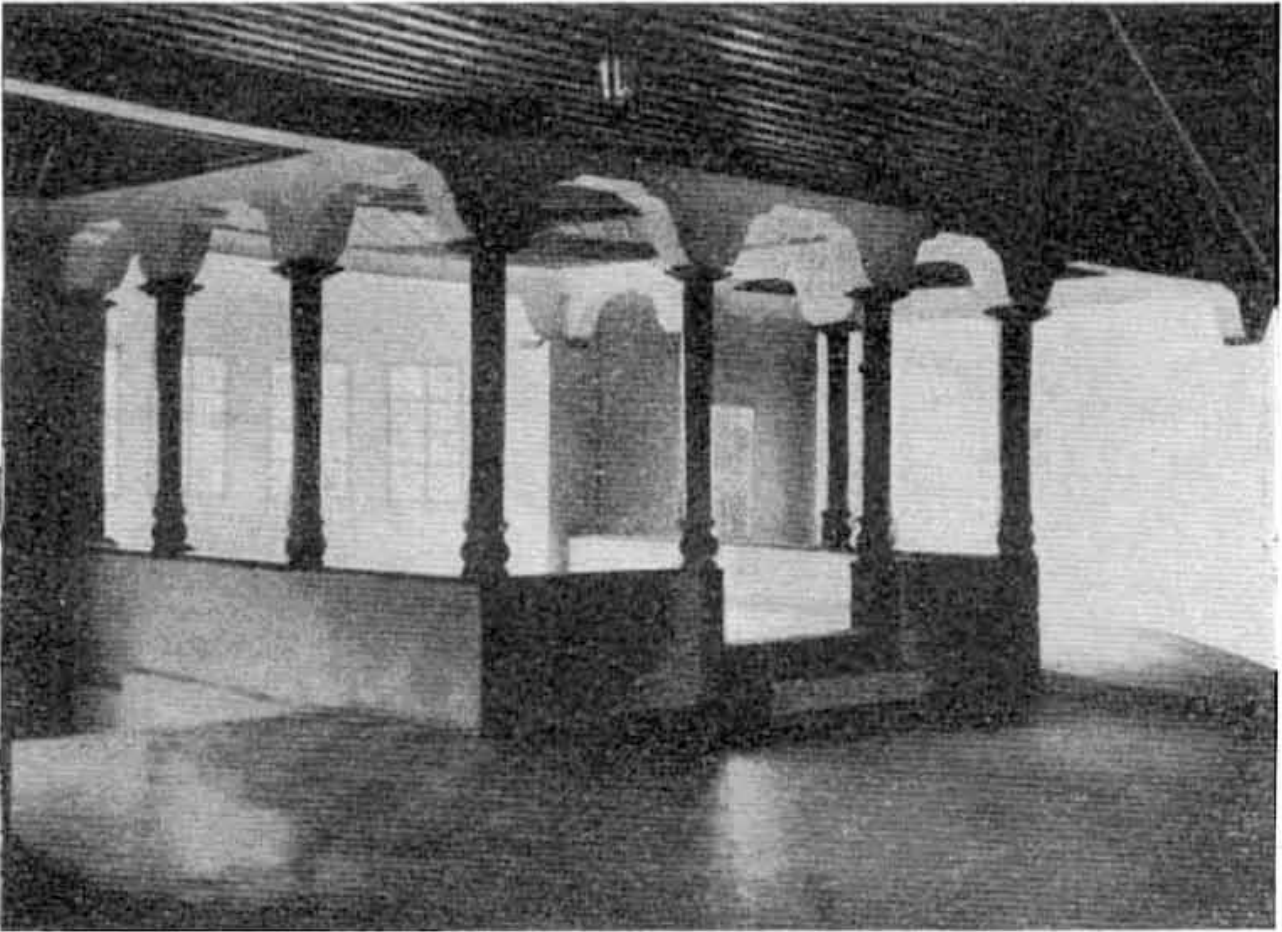

Сл. 2 — Диван'ана на спрату конака

становање. Тај централни простор води порекло од некадашњих затворених унутарњих дворишта оријенталних кућа. На староме Оријенту, Месопотамији, Египту, затим ближе у Грчкој, па чак и у откопаним кућама Помпеје, распоред сваке веће куће имао је једно средишње двориште опкољено собама за становање. Доцније се, нарочито у севернијим крајевима, то двориште претворило у централни покривен простор око кога су биле собе. Куће на спрат понављале су тај распоред кроз два спрата. Веће старе куће и коначи на Косову, Метохији и у Македонији и данас су сачувале углавном тај распоред. Из тога средишњег простора издваја се диван'ана преграђена од главног дела само стубовима, некад и којим степеном. Њен је цео један зид отворен

прозорима према башти а по могућству и према сунцу, и она служи као нека врста дневне собе, па чак и салона за пријем. Њен се намештај углавном састојао из миндерлука постављених свуда околу уза зидове. Ту се углавном бавио домаћин. Ту су били и пријери посети. Диван'ана је дозвољавала да се у пуној мери, али ипак под кровом, користи близина баште и њеног цвећа и зеленила.

Конак кнегиње Љубице има две такве диван'ане. Она у приземљу је нарочито пространа. Од целог ширег простора она је издвојена за два степена, оивичена је дрвеним стубовима са парпетом између ових. Одмах уз њу су широке степенице које воде у башту и тај улаз у кућу је шири од онога према улици (сл. 1). Свакако је служила лети

Сл. 3 — Диван'ана у приземљу конака

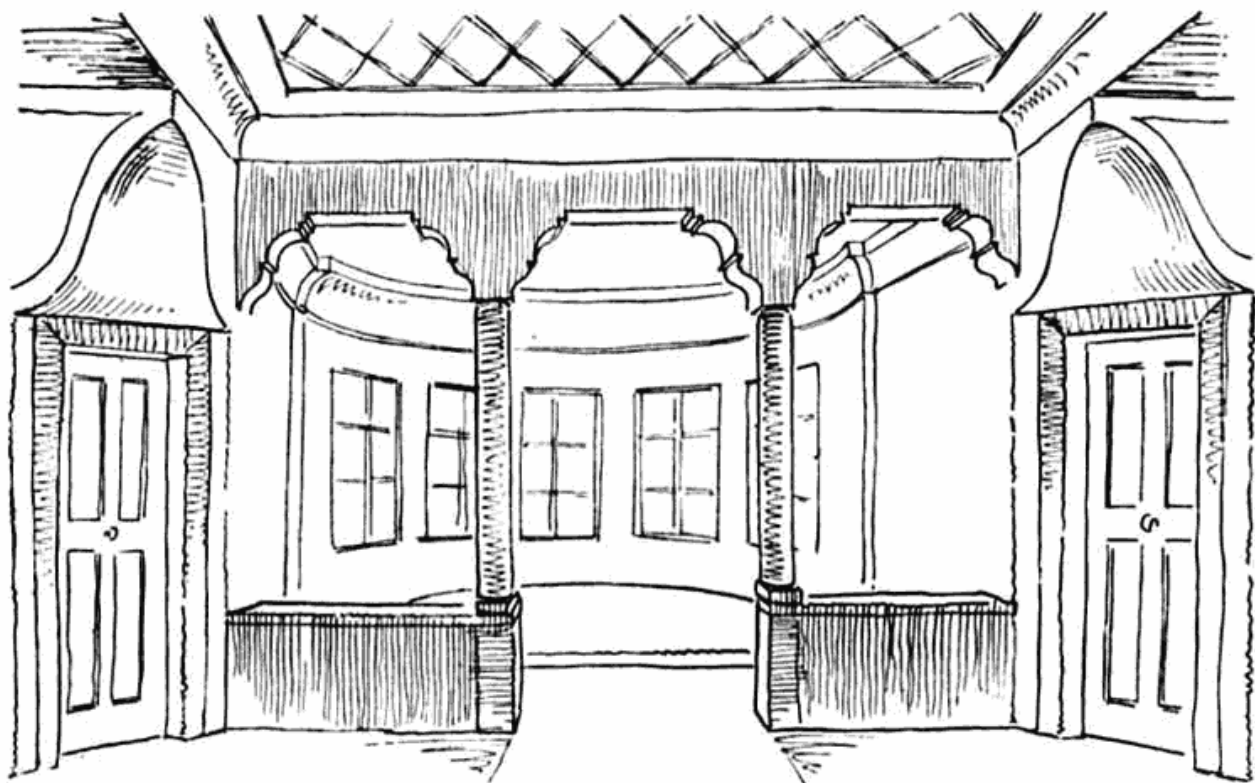
када се бавило у близини баште. Ту је доле све поплочано каменом и лети у топле дане ту је било свеже. Ту су вероватно примани и странци. Она друга диван'ана на спрату је интимнија. Ограђена је бочно зидовима а има према централноме простору само два стуба. Њен је под био у равни околног пода, а сви су били од дасака. Зими су диван'ане биле грејане само мангалима. Осветљење је било помоћу фењера, воштаних свећа или великих петролеумских лампа, већ према приликама, али докази за то нису сачувани.

Изванредно је живописан мотив реда дрвених стубова у доњој диван'ани (сл. 3 и 6). Сваки стуб подухвата горњу водоравну греду својим „јестеком“, тако да ови уствари образују као неке китњасте луке аркада. Јестеци горње

и доње диван'ане су различити (сл. 4 и 6). Но поред те као неке врсте капитела које образују ти јестеци, израђене су испод греда, а уза зидове, и одговарајуће консоле. Док су стубови од масивног дрвета, цела ова горња конструкција је од лакшег материјала, дасака и летвица, па споља малтерисана. Тако су обрађени и они извијени консоласти троугли изнад врата, на спрату. Таваница доње диван'ане је дрвена, украшена, а она горње је омалтерисана.

Особит архитектонски мотив чине углови изнад бочних врата која воде у оближње собе а помоћу којих се прелазе из доње полигоналне основе пода у правоугаони распоред таванице (сл. 4).

Као што смо већ поменули, диван'ана, као и многи мотиви старе наше варошке архитектуре, заједничка је свим

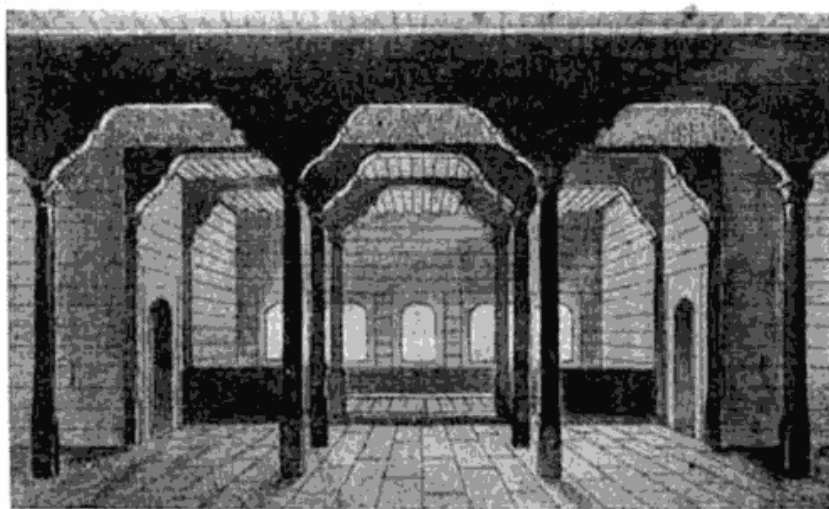

Сл. 4 — Скица горње диван'ане

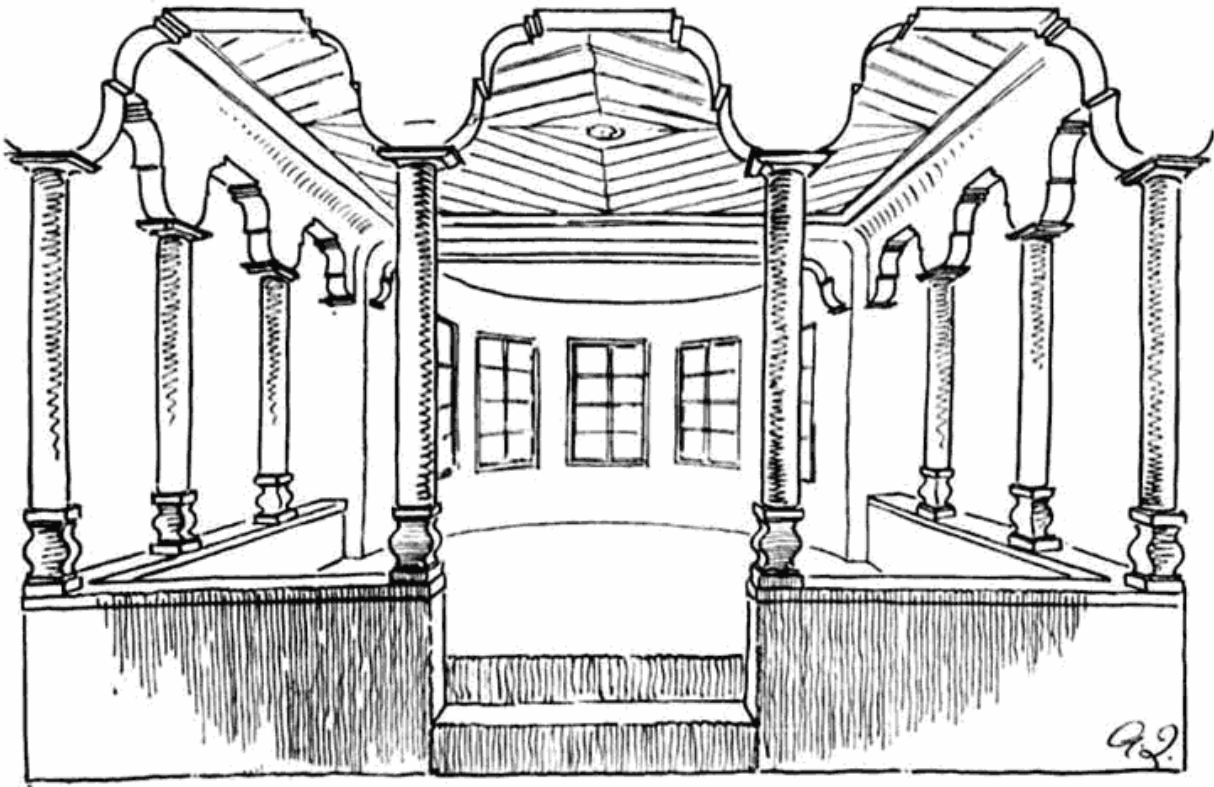
варошима Балкана (убрајајући ту и многе старе бугарске и грчке вароши) а такође и даље, преко Босфора и Мраморнога мора, варошима Мале Азије (поређења ради доносимо овде и изглед једне диван'ане из једног конака у Каизерие у Малој Азији), јер се цела та варошка архитектура формирала у то-

ку векова под заједничким истим условима друштвених прилика и живота, а поготову је то било са конацима ага, бегова и осталих феудалних господара, па затим и дворцима поглавара, по ослобођењу од Турака.

И овај наш београдски конак кнегиње Љубице један је од таквих двора-

Сл. 5 — Диван'ана у једном конаку у Каизерие у Малој Азији. На стубовима се виде главе („јестеци“) са истим профилима

Сл. 6 — Скица доње диван'ане

ца оријенталног типа, нарочито по целом свом склопу и унутарњем распореду, мада му начин зидања (горњи спрат без „бондрука“) и детаљи спољашности (распоред прозора, пиластри итд.) одају већи утицај Запада.

Некада, оивичене миндерлуцима и застрте ћилимима, ове су диван'ане

морале бити заиста укусни ентеријери. Како се у последње време и за позориште и за филм траже мотиви архитектуре из тих релативно давних времена, то ове две диван'ане старога конака кнегиње Љубице, могу свакако, бар нама се тако чини, најбоље послужити као аутентичан податак за то.

Сл. 7 — Фасада према башти конака кнегиње Љубице. Види се полукружни испад диван'ана, поред кога је десно доле главни улаз у кућу

L'INTERIEUR D'UNE VIEILLE MAISON DE BEOGRAD

A. DEROKO

Le type de maison dont nous parlons ici correspond à peu près à ce qui pourrait être désigné par le terme européen »l'hôtel particulier«, car les véritables palais n'existaient pas dans l'ancienne architecture des villes de Serbie. D'autre part, ce type de maison ancienne n'était pas exclusivement construit dans les villes. Il en existait également à la campagne et, dans ce cas, ces maisons étaient habitées par des grands propriétaires, agas et begs turcs.

Le type même de la maison tire son origine du Proche Orient. Le plus souvent la maison consiste en un rez-de-chaussée avec un seul étage. Ce qui est caractéristique c'est la disposition de toutes les pièces d'habitation autour d'un grand espace central. Cet espace commande toutes les autres pièces, c'est le noyau de la maison. Il sert à la fois d'antichambre, de salle commune et de salle de réception. Une partie de cette pièce principale est spécialement mise en valeur et souvent garnie de riches ornements. C'est la »divan'anna« (racine du mot turc »divan« —

conversation), partie séparée et légèrement surélevée, avec — tout autour, des coussins pour s'asseoir et toute une baie vitrée donnant sur le jardin, qui entourait toujours les vieilles maisons de ce type.

La »divan'anna« qui fait objet de cet article (en fait, cette maison en possède deux, l'une au rez-de-chaussée et l'autre à l'étage) appartient au vieux palais que le maître artisan Nikola Živković construisit, de 1819 à 1831, pour la princesse Ljubica, femme du prince Miloš. Toutes les deux sont séparées de l'autre partie, plus vaste, de cet espace central, par des colonnades en bois avec des chapiteaux sculptés. Leurs plafonds sont en bois sculpté et elles donnent sur le jardin par une baie vitrée formant une saillie semicirculaire sur la façade. La divan'anna du rez-de-chaussée surtout, présente un de plus beaux exemples de cette partie de la maison, aménagée selon l'ancienne manière orientale de vie à la maison et selon les lois de l'hospitalité orientale.

Illustrations dans le texte:

- Fig. 1 — Plans de deux »divan'anna« dans le Konak de la princesse Ljubica
- Fig. 2 — La »divan'anna« au premier étage
- Fig. 3 — La »divan'anna« au rez-de-chaussée
- Fig. 4 — Croquis de la »divan'anna« au premier étage
- Fig. 5 — La »divan'anna« dans un Konak à Kayseri en Asie Mineure. On remar-

- que des profils identiques au-dessus de colonnettes
- Fig. 6 — Croquis de la »divan'anna« au rez-de-chaussée
- Fig. 7 — Façade sur le jardin du Konak de la princesse Ljubica. On remarque la saillie semicirculaire des »divan'anna«. A droite, tout près de la saillie se trouve l'entrée principale de la maison